

ВПЛИВ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО МИСТЕЦТВА НА КУЛЬТУРУ ЗАКАРПАТТЯ.

Українці заселили Закарпаття у VI столітті. На долю закарпатських українців випали важкі випробовування. Але протягом майже 10 століть були силоміць відірвані від своїх братів.

Проте, незважаючи на тяжке й тривале іноземне поневолення, завжди знаходили енергію для розвитку своїх духовних сил.

Своєрідність культури й мистецтва Закарпаття полягає в тому, що вони, такі ж давні, як і в Київській Русі, зберігаючи свою самобутність, розвивались у взаємозв'язках з культурою і мистецтвом галичан і всієї України. Саме в ті далекі часи тут виникла писемність, з'явилися чудові пам'ятки мистецтва – дерев'яна, а згодом кам'яна архітектура, живопис, розвивалася народна словесна творчість.

Наприклад в народі ходить легенда про Анастасію Ярославну ніби вона спить у підземеллі, під замком у Хусті. “Сюди можна, – кажуть селяни, – зайти від Росвігова підземним хідником, а пак у пивниці під городом. В одній скалі 12 кадей, повних золота та срібла. В другій пивниці є залізна домовина, а в ній друга з жовтої міді, а в тій третя з чистого золота. В ній спить руська царівна (Ярославна). Вона спить, а на Святий Вечір і на Купала будиться та сокотить того золота. В неї на грудях одна грушка. Царівна деколи попахає грушку, а пак засне до другого Свят-вечора”[1].

В Богоревиці на Закарпатті знайдено срібний дзвін часів Ярослава Мудрого з руським написом 1034 р. Під час якогось нападу закопано цей дзвін у мочарі, а він вийшов з-під землі 1917 р. “Кінь ударив копитом, а дзвін вийшов тогди з землі. Він бив двоякої фарби. Коли дуже файно на дворі било, тоді він бив жовтий. А коли било хмарно на дворі, то він бив синій і смутний. Він бив із срібла – його взяли на війну”, – сповідає народ.

Наведені легенди записані учнями Берегівської гімназії, видав їх Корнило Заклинський. Василь Пачовський, автор книги “Срібна Земля” написав драму про сплячу царівну “Замок залятої царівни” як лібретто до опери. Написав він також популярну на Закарпатті поему “Срібний дзвін”, де так змальовує дивовижну знахідку:

“ Ой дзвін дзвонить, місяць сходить.

Срібна Русь у світлі грає;

Де ударить його голос,

З-під землі Русь викликає.

Ой дзвін дзвонить, робить чуда,
Глухі чують, сліпі бачуть,
Німі стануть говорити –
А відступники заплачуть...
Звідки ж в нього така сила?
Звідайтесь в Богоревиці –
Тут дзвонив він сімсот років
Під землею у темниці” [1].

У 1280 р. галицько-волинський князь Лев І Данилович взяв Закарпатську Русь під владу Галицько-Волинської держави. З 1299 р. м. Берегово має український герб галицького Льва, про що свідчить грамота Гриця, берегівського надзупана, що називав себе “урядником Льва, князя руського”. Отже Закарпатська Русь 40 років належала до Галицько-Волинської держави (1280-1320 рр.), що відбилося на розвитку культури й мистецтва краю [1, 2].

До найважливіших закарпатських писаних пам'яток XII-XVI століть належать Мукачівські та Імстичівські уривки з Євангелій. Досить цікаве Королівське Євангеліє 1401р. (с. Королеве в Закарпатті). Воно ще називається “Нелабське”. У передмові відзначено: “Се Євангеліє списався в Нелабському граді Михалеві над Тисою (Закарпатська область. – І.Ф.) в ізбі Карлхазької в літо 6909 (1401р.) Станіславом Граматиком многогрішним у Христі”. Кольорові заставки Євангелія у формі плетінки й рослинних мотивів виконані в стилі оформлення галицьких рукописних книг XII-XIII ст. [2].

Викликає інтерес дослідників і пам'ятка XV ст. – Мукачівський Псалтир. В ньому є мініатюри, на яких зображені Христос, Давид, Іоанн, Логофет. Заставки в Псалтирі плетінчасті, з рослинними відростками й китицями. Знаходився Псалтир в Мукачівському монастирі, а тепер – в Мукачівському краєзнавчому музеї.

Цікавою знахідкою вважаємо молитовник і Ужгородський півустав (друга половина XIV ст.), в якому є дрібні кіноварні ініціали – заголовні стовпчикоподібні букви [2,4].

На Закарпатті були також відомі дофедоровські видання кирилівського друку Ф.Скорини та гвенеціанські першодруки. Великої популярності набула тут славнозвісна Острозька Біблія 1581 р., яку надрукував І.Федоров. Один із перших записів української народної пісні “Штефан-воевода” був зроблений на Закарпатті і вміщений у “Чеській грамотиці” Яна Благослава, написаній у 1571 р. [1,2].

Отже культура Закарпаття до XV ст. складала органічну частину всієї давньоруської культури, а згодом – української.

Однак самобутність культури й мистецтва Закарпаття в умовах масової мадяризації, онімення багатонаціонального населення краю неможливо було зберегти без тісних взаємозв'язків із культурою братів-галичан, з культурою всього українського народу.

1. Пачовський В. Срібна Земля. – Львів: Вид-во НТШ, 1991. – 230 с.
2. Игория Подкарпатской Руси для народа. – Сост. о.Ириной Мих. Кондратович. – Ужгород, 1924. – 113 с.
3. Стерчо П. Карпато-Українська держава. – Львів, 1994. – 288 с
4. Сова П. Прошлое Ужгорода. – Ужгород: Шк. помощь, 1937. – 312 с.

Ivan Fichora

THE INFLUENCE OF HALYCHIAN AND VOLYNIAN ART ON TRANSCARPATHIA'S CULTURE

Before the 15th century Transcarpathian culture developed in the framework of Old Rus culture. Later it became an integral part of all-Ukrainian culture. Despite the intense hungarization and germanization efforts pursued by the occupant countries the indigenous population managed to retain its distinctive culture. This fact can be accounted for by the ties maintained by the Transcarpathian Ukrainians with Hutsul Ukrainians as well as by the supportive background provided by the entire Ukrainian nation.